

GJALLARHORNET

Utgives av Svenska Arkeologiska
Samfundet

Årgång 26. Nr.2-3. 2006

Svenska Arkeologiska Samfundet – för arkeologin eller arkeologen?

I de stadgar som sedan år 2001 gäller för Svenska Arkeologiska Samfundet poängteras att det övergripande ändamålet för verksamheten är ”att främja svensk arkeologisk forskning genom att förena representanter för dennas olika grenar i regelbundet återkommande sammankomster där gemensamma problem skall tas upp till behandling...”. Alldeles glasklart framgår att syftet är att verka för forskningen och kulturmiljövården. Detta skall man göra genom att tillvarata ”arkeologers allmänna yrkesintressen”. Lite påminner denna skrivning om den som möter medborgaren i olika fackliga sammanhang.

För att vidga möjligheten för landets arkeologer att bli ledamöter i Samfundet har de riktlinjer som låg till grund för medlemskap ändrats. Tidigare valdes man in i Samfundet efter rekommendation. Nu är denna exkluderande och lite världsfrånvända regel borta. För att visa på och också stärka arkeologins samhällsrelevans – vilken ständigt debatteras, ifrågasätts och omförhandlas på olika håll - är det givetvis av vikt att en intresseorganisation som Samfundet inte avskärmar sig från omvärldens kollegor. Det står nu varje arkeolog som uppfyller de kriterier som ställts upp för ett medlemskap fritt att också ansöka om ett sådant.

Man tycker att förändringen skulle ha ökat tillströmningen till Samfundet. Men så har det inte blivit – i alla fall inte ännu. Frågan är varför?

Av diskussioner vid det senaste arkeologimötet och med kollegor på olika institutioner har framgått att det finns mycket skiftande syn på vad man menar borde vara syftet med Samfundets verksamhet. En del menar, såsom stadgarna skriver, att det i första hand bör vara en intresseförening för arkeologer på museer och länsstyrelser, på universitet och vid RAÄ. Den verksamhet man efterfrågar påminner som sagt lite om de fackliga organisationernas. Långt fler efterfrågar dock ett Samfund där man i högre grad belyser och ventilerar frågor som har mer med kulturmiljövårdens samt den arkeologiska forskningens och förmedlingens förutsättningar att göra, än med arkeologens mer specifika

yrkesintressen. Man menar att Samfundet i allt för hög grad fungerar som en reaktiv kanal för den arkeologiska debatt som pågår. Samfundet lyssnar av samtiden men talar inte. Istället vill man att Samfundet ska vara mer aktivt i debatten och pådrivande i arkeologiska frågor. Och kanske är det dessa åsiktsskillnader om vad som bör vara Samfundets roll i samtiden som avspeglar sig i att de förändrade medlemsreglerna inte lett till fler ansökningar. Många tycker att Samfundet är för passivt och osynligt i den kultur- och miljöpolitiska debatt som i allt högre hastighet och med allt mer populistiska mål försiggår i ”verkligheten”. Vi menar att åsikterna om Samfundet, eller kritiken om man så vill, bör tas på allvar och leda till en fördjupad diskussion om vad som ska stå i centrum för Samfundets verksamhet. Det är ett enkelt faktum att det i landet idag finns många fler yrkesverksamma arkeologer än för 25 år sedan. Jämför vi med utvecklingen för yrkesgrupper i andra samhällssektorer är detta en på flera vis remarkabel sanning. Intresset för historien är också större än någonsin hos allmänheten. Kunskapen om det förflutna och om de materiella lämningarnas betydelse bör alltså ha ökat avsevärt i vår omvärld. På samma gång skall arkeologisk forskning och kulturmiljövård bedrivas med allt knappare och knappare medelstildelning. Uppdragsarkeologisk forskning bedrivs sedan några år under helt nya förutsättningar. Vetenskaplig kvalitet och därmed kunskapsproduktion är ett begrepp som ständigt utsätts för omförhandlingar av både ekonomiska och ideologiska skäl. Vi menar att det i samtiden ryms många anledningar till att Samfundets viktigaste uppgift framöver måste vara att aktivt medverka till att medvetandegöra kulturarvets, de arkeologiska vetenskapernas och olika historieuppfattningars stora betydelse för dagens samhälle och människor. Det är därför på många vis snarare svensk arkeologi än svenska arkeologer som behöver värnas. Möjligen kan en så marginell kursändring också medverka till att unga kollegor och forskare anser ett medlemskap i Samfundet meningsfullt. I samband med nästa styrelsemöte kommer diskussionen om Samfundets roll i både samtiden och framtiden att fortsätta. Vi vill

framöver ha en diskussion med er, Samfundets medlemmar, om hur den framtida verksamheten bör inriktas

Tore Artelius (ordförande) & Elisabeth Rudebeck (vice ordförande)

MÅNGKULTURELL ARKEOLOGI

Det svenska arkeologmötet på Södertörns högskola avslutades med att den nyvalde ordföranden i Svenska arkeologiska samfundet önskade att debatten skulle fortsätta i Gjallarhornet. *Quod erat faciendum.*

Under den första dagens föreläsningar stöttes och blöttes begreppet mångkultur. Dagens sista föreläsning inleddes med ”Hej, det är jag som är arkeologen.” Andra dagens panel- och plenardebatt ägnades något mera åt arkeologi.

Församlingen hade många tankar och idéer om det mångkulturella och om hur museer, myndigheter och uppdragsarkeologi kunde agera med samhällsengagemang, i förmedling, tillsammans med publiken, i dialog. Det talades om mänsklig variation, återgavs verkliga eller visionära exempel på annorlunda arbetssätt, och det förekom självrannsakan.

Arkeologins innehåll diskuterades mindre. Jo, studiet av möten mellan människor i förfluten tid kunde ge utökad kunskap om det att vara människa, kanske rent av nya insikter, trots att forntiden skapas i nutiden, åtminstone berättelserna om den. Jo, frågan om innehållet i den arkeologiska forskningen ställdes. Frågorna formulerades mindre explicit om vad arkeologins bidrag kunde vara till de många människornas intressanta och meningsfulla reflekterande, eller om arkeologins kulturbegrepp och arkeologins analys av kultur och kulturförändring. Måntro det är mera här en självrannsakan behövs, om arkeologins innehåll, än om formerna för förmedlingen till eller tillsammans med vem?

Självrannsakan kunde gräva ytterligare något lager djupare. Göran Rosenberg talade första dagen om spänningen, eller kanske konflikten, mellan ett samhälles gemensamma, kollektiva minne och de många individernas mångfaldiga minnen. Han talade utifrån tanken att samhällen är grupper av människor med gemensamma minnen. En av hans

visioner handlade om ”människors olikhet som grunden för samhällsgemenskap.”

Många debattörer på mötet talade om arkeologins deltagande i uppbyggandet av det svenska samhällets kollektiva minne. Arkeologins kulturhistoriska tradition och dess invävning i nationalstatens formering framhölls som något i dag mindre lämpligt. Kanske har vi i dag, eller vet att vi borde ha, en kritiskt reflekterande arkeologi i ett globalt rum, men vilka implikationer har den förhoppningen för grunden i vårt arkeologiska tänkande: begrepp, språk, metoder? Har arkeologin redskapen för att analysera och diskutera olikhet? Bortom mångkulturårets politiska opportunist? Bortom idealistiskt samhällsengagemang?

Frågan är om arkeologins grund är att ordna efter likhet: Växte arkeologin fram som en vetenskap för att ordna kaos med hjälp av diskret likhet? Typer är grupper av objekt med väsentliga gemensamma likheter. Typer är historiska situationer. Likhet i form implicerar också andra likheter, t.ex. likhet i tid, proviniens, funktion, status, kön etc.

Likhet förutsätter naturligtvis sin kontradiktoriska motsats olikhet, men hur långt har arkeologin trängt in i det olika, eller i att likhet inte alltid är lika? Här finns plats för eftertanke och arkeologhistorisk introspektion. David L. Clarke och Leonid Kleijn kan vara till hjälp ur den medelgamla arkeologilitteraturen; det finns äldre och yngre litteratur eller plats för eget tänkande.

Arkeologins insats i ett mångkulturens år kunde vara att fundera på, om arkeologin har redskapen för att tänka över ”mänsklig olikhet”, som samhällsgemenskap eller ej. Vi är duktiga på likhet.

Stig Welinder

Mittuniversitetet, Härnösand

FYNDET AV KARSVIKS STORMANNAGÅRD I NORRA ÄNGBY, BROMMA

Märkligt fynd i Bromma, Stockholm!

I Gjallarhornet har under senare år – med några undantag – mest nyheter som i olika avseenden rört Samfundet publicerats. Jag vill här bidra med ett ”undantag”, som kanske kan intressera Samfundets ledamöter.

Från yngre järnålder finns i Uppland och Södermanland några lämningar efter hus som har byggts på moränkrön så att de kan ses vida omkring. De är till dimensionen i regel stora. Krönen har belagts med massor av sten för att åstadkomma en förhöjning. På stenen har morän lagts som golvfyllnad till de byggnader som rests ovanpå. Undersökningar har visat att det rört sig om treskeppiga hallar. De har haft lätt svängda långväggar. Gavlarna har varit svagt rundade. Väggarna har visat sig bestå av olika material. Sådana husgrunder/platåer har bl. a. påträffats och undersökts i Fornsigstuna, på Adelsö, i Granby-Hyppinge, Vendel och Julita. En nyupptäckt husgrundsterrass i Norra Ängby, Bromma, hör också till kategorin platåhus.

Det nyupptäckta platåhuset i Norra Ängby, Bromma

Författaren fann platåhuset – en stor husgrundsterrass - vid strövtåg bland Brommas fornlämningar för några år sedan. Jag letade då efter redan registrerade husgrundsterrasser nordväst Karsviks gård, söder Tacitusvägen i Norra Ängby. Här finns 5 husgrundsterrasser och 2 stensträngar. Terrasserna är stora – mellan 10 – 30 m i längd och mellan 6 – 12 m i bredd. De är inte så lätta att se. Vid mitt besök kom jag först in i området öster om de registrerade terrasserna. Det går en liten skogsstig från Tacitus-vägen ner till Karsviks Östergården, en återstående del av gård från 1600-talet.

När jag kom in på stigen stannade jag till och såg mig om. Jag noterade att det fanns en fornlämning till höger - en stor stensättning - men såg också att det var en mycket kraftig växtlighet med tjocka snår till vänster. Samtidigt skymtade jag några stenar under växtligheten. Jag gick in mot dessa och såg då en stenrad under de tjocka snåren och undrade vad det kunde vara. Eftersom jag visste att det mellan Tacitus- och Jordanesvägarna ligger ett gravfält (RAÅ 122) trodde jag att det kanske var något som hörde dit. Väl framme vid stenraden såg jag att den var en uppbyggd platå. Med tumstocken i handen kröp jag under snåren över platån från norr till söder och från öst till väst och mätte upp den och fann att den var ca 27 x 10 m. Terrassen har svagt buktande nord/sydsidor och svagt rundade öst/västsidor. Den är ca 0.8 m hög i norr och ca 1-1.5 m hög i söder. Den västra ”gavelsidan” är ca drygt 1 m hög.

Jag förstod att det var en stor husgrundsterrass och att den inte var registrerad tidigare. Terrassen/platån är uppbyggd ovan markytan på krönet av en moränrygg ca 25 m över havet.

Stadsmuseet kom till platsen och också Anders Hedman från Riksantikvarieämbetet. Fyndet bekräftades vara ett av de i Sverige inte särskilt vanliga platåhusen!

Glädjande nog skedde uppröjning och rensning av platsen och närliggande område genom Stadsmuseets försorg i juni 2004 och i augusti 2005. Efter röjningen syns en mycket tydlig stenkonstruktion med bred kantkedja i norr och även i väster.

Vid mitt besök på platsen mötte jag en person som bodde något hundratal meter från platsen och för övrigt bott där i hela sitt liv. Han hade trots vistelse i området under lek som barn och under promenader som vuxen aldrig sett platån! Växtligheten har varit för tät.

Invigning av platåhuset

Den 2 april 2006 invigde Stadsmuseet tillsammans med undertecknad som företrädare för Bromma hembygdsförening en fin skylt över Stockholms enda kända platåhus. Skylten har förutom text en ritning av ett långhus framför vilket står en man beväpnad med ett spjut samt en kvinna. Texten lyder:

”Stormannagården vid Karsvik.

Här ligger en av Stockholms märkligaste fornlämningar, ett så kallat platåhus. Gården vid Karsvik låg på en höjd och bestod av ett större hus, ett platåhus. Ytterligare enstaka mindre hus låg i anslutning till detta. Platåhus är en benämning på en uppbyggd platå med stensatta kanter och svängda långsidor. På detta sätt gavs huset en markerad och framträdande plats i landskapet. Omedelbart väster och öster om gården finns fornlämningar, som utgörs av husgrunder, stensträngar och gravar. Från undersökningar av liknande platåhus som exempelvis Fornsigstuna (Signhildsberg) och Granby i Orkesta i Vallentuna vet man att det stått stora hallbyggnader på platån. Dessa byggnader var avsedda för representation och fester. Gårdar med platåhus är ovanliga i Stockholmstrakten. Ägaren hade troligen hög status och husen kan ses som aristokratiska residens. Gårdar med platåhus dateras vanligen till folkvandringstid – Vendeltid, ca 400 – 700 efter Kristus. I Sverige finns högst ett 20-tal kända platåhus.”

Dessutom finns en kortare text på engelska.

Det finns likheter mellan Fornsigstuna, Adelsö Hovgården och Granby genom att de har var sitt centralt beläget, upphöjt platåhus. Det rör sig om en hallbyggnad som placerats på en konstgjord platå. Byggnaden omges av en halvcirkel husterrasser.

Fornsigtuna och Adelsö Hovgården ligger båda dessutom nära vattenleder. I slutningen på moränryggen strax väster om det högre belägna nyupptäckta plåtåhuset i Norra Ängby – också på en konstgjord plåtå - finns fem husgrundsterrasser. Därmed finns en viss likhet med övriga nämnda plåtåhus. Under tidig yngre järnålder låg Karsvik inte långt från den vik som skar in i Bromma från Ulvsunda. Det fanns i närheten också en sjö, Ängbysjön.

Fyndet av plåtåhuset i Bromma har gett stadsdelen – och Stockholm - sitt första stormannahus från järnåldern!

Litteratur:

Callmer, J., & Rosengren, E., (red.) 1997. "...Gick Grendel att söka det höga huset..." Hallands Läns museers Skriftserie No 9/GOTARC C. Arkeologiska Skrifter No 17. Halmstad.

Carlsson, A., 1998. Granby-Hyppinge i Orkesta. Arkeologiska iakttagelser kring ett gårdskomplex från järnålder, vikingatid och tidig medeltid i Uppland. I *Mänsklighet genom millenier. En vänbok till Åke Hyenstrand*. (Red. Burström m fl). Stockholm.

Damell, D., m fl 1991. *Fornsigtuna. En kungsgårds historia*. Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning. Upplands-Bro.

Hedman, A., 1989a. Gård och samhälle under yngsta järnålder – utgångspunkter för en reviderad bebyggelsearkeologi. I *Mänsklighet genom millenier. En vänbok till Åke Hyenstrand*. (Red. Burström m fl). Stockholm.

- 1989b. Stormansgårdar eller? Ett samarbetsprojekt kring bebyggelse och samhällsförändring under yngsta järnålder. *Ledungen 1989:1*.

- 1991. Plåtåhusen. I *Fornsigtuna. En kungsgårds historia*. (Red. Damell m fl). Upplands-Bro.

Lundqvist, L., m. fl. 2003. *Slöinge 1992-1996*.

Undersökningar av en boplats från yngre järnålder.

Slöingeprojektet 2. Gotarc Serie C. Arkeologiska Skrifter No 42. Göteborg.

Ringstedt, Ni., 2003. Strövtåg bland Brommas fornlämningar. *Brommaboken 200. Bromma Hembygdsförenings årskrift. Årgång 75*. Bromma.

- 2004a. Plåtåhus-märkliga fornminnen i Stockholms län. *Ledungen 2004:2*.

- 2004b. Ett märkligt fornminne: Karsviks plåtåhus. *Norra Ängby Tidning 2004:1*.

Nils Ringstedt
Författarvägen 5
16771 Bromma
Nils.ringstedt@globalnet.net

ÅRSMÖTET PÅ SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

Svenska arkeologiska samfundet höll årsmöte på Södertörns högskola i Huddinge den 21 april 2006.

Årsmötet godkände förvaltningsberättelse och ekonomisk redovisning och gav styrelsen ansvarsfrihet för det gångna året.

Förvaltningsberättelse och ekonomisk redovisning kommer att göras tillgänglig på samfundets hemsida.

Den nya styrelsen har följande sammansättning:

Ordf: Tore Artelius
V ordf: Elisabeth Rudebeck
Skattmästare: Bent Syse
Skr: Anna Källén
Ord. ledamöter: Sofia Andersson
Lars Ersgård
Åsa Gillberg
Jenni Hjohlman
Bodil Pettersson
Sabine Sten
Bozena Werbart

Suppleanter: Anders Hansson
Anneli Sundkvist
Susanne Thedén

GJALLARHORNET

Deadline för nästa Gjallarhornet är den 31 oktober.

Bidrag skickas till Anders Hansson, e-post:

anders.hansson@jamtli.com

Du vet väl att du kan få Gjallarhornet per epost!?

Skicka din epostadress till Bent Syse –

bent.syse@uppmus.se.

AKTUELLA HEMSIDOR

Värt att notera är Samfundets två intressanta hemsidor. Besök Samfundet på

www.arkeologiskasamfundet.nu

och se allt om Current Swedish Archaeology på

www.currentswedisharchaeology.org